

Architectuur is een traag proces

VLAAMS BOUWMEESTER | Peter Swinnen

Een jaar geleden startte Architectuur Lokaal met Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen en de Duitse Bundesstiftung Baukultur een internationale kennispool om het aanbesteden op Europees niveau beter af te stemmen. Over de Vlaamse *Open Oproep* zijn Nederlandse architecten vaak enthousiast. Criticus Christophe Van Gerrewey sprak er verder met Swinnen over in de gloednieuwe nieuwe huisvesting van het Team Vlaams Bouwmeester in de Ravensteingalerij in Brussel.

Wat is de opdracht van de Vlaams Bouwmeester, in vergelijking met andere architectenorganisaties?

Het Team Vlaams Bouwmeester is geen architectenorganisatie: wij beschouwen de ontwerper niet als doel maar als middel, als een tussenweg om het publiek opdrachtgeverschap in Vlaanderen naar een hoger niveau te tillen. Wij moeten een bouwcultuur installeren, en dat doen we door de publieke bouwheer te begeleiden en te adviseren.

Bestaat op alle beleidsniveaus de reflex om jullie aan te spreken?

Op het lokale niveau loopt alles relatief goed: de overheden doen op eigen initiatief een beroep op ons. Op het regionale niveau - en dan doel ik op grote dossiers - zijn wij enkel gemachtigd om een niet-bindend advies te geven. Op dit groter niveau worden we nog te weinig geconsulteerd, en hebben we onvoldoende slagkracht. Hier ligt een taak voor ons om te bewijzen dat onze inbreng waardevol is.

Jullie hebben ook stedenbouwkundige ambities.

We hebben een uitdagende en ondersteunende functie. Als het groot geheel goed functioneert, kunnen er ook op kleinere schaal belangrijke dingen gebeuren. Daarom assisteren we bij het opstellen van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, een opvolger voor het Ruimtelijk Structuurplan. We formuleren geen antwoorden, maar we helpen de juiste vragen stellen. Met het Vlaams Architectuurinstituut VAI maken we daarover een tentoonstelling op de komende architectuurbiënnale in Venetië.

Is de tijd voor die ambities rijper dan tien jaar geleden?

Absoluut. De functie van de Vlaams Bouwmeester maakt constant een evolutie door. Het is mijn taak om de actuele missie van de Bouwmeester te definiëren. Je zou kunnen denken dat er een 'machine' bestaat die nu verder kan zonder Bouwmeester. Daar ben ik het niet mee eens. We maken deel uit van de overheidsadministratie, maar net daarom is de Bouwmeester nodig, om nieuwe prioriteiten te stellen, om in te spelen op ontwikkelingen, om te vermijden dat het team een zuiver administratieve aangelegenheid wordt. →

OPEN OPROEP

De *Open Oproep* vindt zijn wortels in Nederland. Aan het einde van de vorige eeuw introduceerde Rijksbouwmeester Wytze Patijn deze aanpak: een procedure voor architectenselecties bij rijks-overheidsopdrachten die de administratieve lasten en rompslomp voor architecten aanzienlijk beperkte. De Rijksgebouwendienst publiceerde eenmaal per jaar een lijst met voorgenomen projecten. Architecten konden zich aanmelden voor specifieke of alle opdrachten op die lijst. Aanmelding geschiedde door een portfolio in te dienen. Voor iedere afzonderlijke opdracht overlegde het Atelier Rijksbouwmeester met de gebruiker over de opgave en de te hanteren selectiecriteria en checkte het Atelier welke aangemelde architecten voldeden aan de formele criteria. Dat resulteerde in een lijst van geschikte architecten voor de opdracht. Uit deze lijst selecteerde de Rijksbouwmeester samen met de gebruiker vijf ontwerpers, die uitgenodigd werden voor een meervoudige opdracht. Daarna deed de Rijksbouwmeester namens de beoordelingscommissie - die bestond uit hemzelf, de gebruiker, de Rijksgebouwendienst en eventueel onafhankelijke deskundigen - een gemotiveerde voordracht aan de opdrachtgever. In Nederland is deze procedure vanwege de juridische haken en ogen in onmin geraakt. Maar in Vlaanderen pakte Bob van Reeth, die in 1999 als eerste Vlaams Bouwmeester werd benoemd, de *Open Oproep* op en zette hem in aangepaste vorm door voor de Vlaamse gemeenten die zijn hulp vroegen bij architectenselecties. Onder zijn opvolgers Marcel Smets en Peter Swinnen werd de Vlaamse *Open Oproep* een groot succes.

Je hebt ook Europese ambities.

We bekijken onze taak binnen een groter kader. Er dienen zich andere partners aan en andere invloedssferen. Een van onze ambities is de *Open Oproep* ook elders ingang te laten vinden, zodat de positieve aanbestedingscultuur zich verspreidt, maar ook zodat er een interessant informeel netwerk ontstaat voor Vlaamse ontwerpers - net zoals er nu vaak Europese architecten deelnemen aan onze *Open Oproep*.

Heb je de procedure van de Open Oproep veranderd?

We werken digitaal nu: portofolio's zijn compacter, dossiers worden op iPads gelezen. We willen er voor zorgen dat ontwerpers voor een *Open Oproep* niet meer materiaal produceren dan nodig is. Een keuze van een ontwerper door de bouwheer kan ook op basis van vertrouwen gebeuren. Schetsontwerpen

*'Dossiers worden
op iPads gelezen'*

hoeven niet tot het laatste toilet uitgewerkt zijn. Als een bouwheer een maquette wil, wordt dat op voorhand vermeld en gebudgetteerd. We hebben de minimum-verloning opgetrokken. Daarnaast willen we het externe jurylid ook na de gunning bij de zaak betrekken, tot aan de bouwaanvraag, zodat de keuzes niet verwateren. Ook daarom wordt de bouwheer verplicht een projectregisseur aan

te stellen. Zo zijn er nog kleine wijzigingen - en wat ik erg belangrijk vind: de presentaties gaan door in het Atelier Bouwmeester in Brussel, en niet langer bij de bouwheer. De discussie kan objectiever worden gevoerd buiten de eigen lokale sfeer.

Voor elke ontwerpbeurt worden tien bureaus gekozen, waaruit er vijf worden geselecteerd samen met de bouwheer. Wie maakt de eerste selectie?

Ik - en ik geef toe: dat blijft potentieel de achilleshiel van de procedure. Maar het heeft opnieuw met vertrouwen te maken: de selectie gebeurt inclusief, en vaak bewust breed. We zetten verschillende bureaus bij elkaar, niet alleen specialisten of gevestigde waarden, en er zit minstens één *wildcard* bij. De keuze maakt de wedstrijd spannend en de discussie wordt interessant, en daarom is deze fase noodzakelijk. En wij ondersteunen de procedure, maar wij maken niet de finale keuze. Dat doet de bouwheer.

Hoe zorg je dat de bouwheer 'de juiste keuze' maakt? Is het je taak een bouwheer een stoomcursus architectuur te geven?

Dat hoeft niet noodzakelijk razendsnel te gaan. Niets van wat wij doen is eenmalig, we werken volgens een graduele logica. We zien tot ons plezier dat bouwheren vaak terugkomen voor een tweede *Open Oproep* - meestal bij een volgende bouwmeester, maar dat is niet erg. Architectuur is een traag proces.

Er wordt steeds vaker geopperd om het proces nog uit te breiden, door in PPS- of DBFMO-constructies ook de financiering of het onderhoud van publieke gebouwen aan de privé-sector uit te besteden. Denk je dat de Open Oproep deze kwesties ook moet behandelen?

Dergelijke constructies kosten veel meer energie omdat je partijen bij de zaak betreft met puur commerciële en eigenlijk zonder maatschappelijke belangen. We ontwikkelen een handleiding om de bouwheer te assisteren in de omgang met PPS-procedures, vooral om eerst na te gaan of een PPS wel een goed idee is. En ik denk dat er inderdaad een nieuwe overkoepelende procedure nodig is, maar het is niet onze taak om die op te stellen - wij zijn met architectuur bezig.

Zoals je zei heb je met het Atelier Bouwmeester nu ook zelf voor architectuur gekozen: wil je het ambt en het team met een uitgesproken plek verbinden?

Toen ik nog stagiair was heb ik het atelier bezocht van Jo Coenen, toen hij Rijksbouwmeester was in Den Haag. Dat sprak mij erg aan: je zag dat er ginds gewerkt werd, de functie werd samen met de plek en de activiteit letterlijk zichtbaar. Ik vind dat ook belangrijk voor het Team Vlaams Bouwmeester: zowel de functie als de acties worden met een plek verbonden, er ontstaat een zichtbaarheid die overtuigend en wervend werkt. De *Open Oproep* heeft een eigen plek, die permanent is, wat tijd en energie uitspaart. Ik denk niet dat wij louter in een kantooromgeving kunnen functioneren. Daarom zitten we nu, na lang zoeken, in de rotonde van de Brusselse Ravensteingalerij, langs de voetgangerspassage tussen het Centraal Station en Bozar, tussen allerlei verschillende programma's. Dat wil niet zeggen dat we op die manier het grote publiek willen bereiken (zoals bijvoorbeeld het Vlaams Architectuur Instituut (VAi) - maar de inspanningen worden wel aanwezig gesteld.

CHRISTOPHE VAN GERREWEY,
CRITICUS